

1.16 מסע המוות

בני ישראל, שחיו במצרים מאות שנים תחת שיעבוד ודחק, איבדו כל ביטחון עצמי ויכולת עמידה בלחץ. הם סיגלו לעצמם מוכנות לשאת בעול ולסבול, מבלי שאי פעם הרגישו תחושת עצמאות, עוצמה והישגיות. לנוכח דיווח המרגלים הם ראו עצמם כחגבים ופקפקו ביכולתם לנצח מלחמות רבות מול עמים מבוצרים וחמושים (אכן, לא היתה להם היררכיה פיקודית וגם לא ניתנה להם הזדמנות להתאמן).

התגובה ההיסטרית של העם לדיווח המרגלים היתה האינדיקטור למצבו הנפשי. וכאילו לא די בכל אלה, אנשי הדור הישן סרבו לקבל את מנהיגות משה.

הגזירה היתה טראגית ודראסטית: החלפת הדור הישן בדור חדש, ממושמע וחזק אופי. תחינת משה שלא להשמיד את העם וסירובו להיות אבי אומה חדשה, הובילו ל"פשרה": משה יעצב את אופיו של דור חדש. אהבתו ומסירותו של משה לעם לא ידעו גבולות. אין ספק שבהיודע לו רוע הגזירה, כאבו היה עצום ורב. אך ליגונו הרב עליו להתמודד מול קושי נוסף: ככותב האפוס, הוא רוצה להמשיך ולתעד את מפעל חייו. כיצד יוכל לתעד 38 שנים שבמהלכן מתים למעלה ממיליון איש? ¹ **היש טרגדיה איומה מזאת ?**

כל החוקרים והפרשנים מסכימים שהמקרא מחריש אודות תקופה ארוכה זו. ובכל זאת, אנו מוצאים מספר רמזים גיאוגרפיים אודותיה.

לגבי תחילת הנדודים אנו מוצאים שלאחר עזיבת קדש הם הגיעו לעציון-גבר:

- ❖ *מחר פנו וסעו לכם המדבר דרך ים-סוף.* ראינו שהמסע נע דרומה: ... יטבתה, עברונה ועציון-גבר.
- ❖ *משה מאשש זאת: ונפן ונסע המדברה, דרך ים-סוף ... ונסב את הר שעיר ימים רבים* (דברים ב).

ולגבי סיום הנדודים אנו מוצאים שהעם חזר לקדש:

- ❖ *בשנת ה-40: ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון, וישב העם בקדש* (במדבר כ).
- ❖ *ויסעו מעציון-גבר ויחננו במדבר צן הוא קדש* (במדבר לג).

לסיכום, הם יצאו מקדש לכיוון מדבר כלשהו, עברו בעציון-גבר, נדדו 38 שנים במדבר וחזרו אל קדש.

חוסר המידע, באשר לשנים האבודות, הביא לפרשנויות שונות ומשונות:

- ❖ לפי פרשנות אחת, העם כלל לא עזב את קדש אלא נשאר שם משך כל 38 השנים. זו שגיאה כי:
 - ← גזירת הנדודים ניחתה על העם בעודו חונה בקדש. אם ישבו בקדש כל הזמן, כיצד חזרו אליה ?
 - ← הם עזבו את קדש, נסעו דרך כל החניות דלעיל עד עציון-גבר וסבבו את הר שעיר ימים רבים.
 - ← לקראת סוף הנדודים הם פנו צפונה: *רב לכם סב את ההר הזה, פנו לכם צפנה* (דברים ב).
 - ← משה מציין לפחות ארבע פעמים שבני ישראל **הלכו** במדבר, משמע הם לא נשאו במקומם².
- ❖ לדעת יוספוס פלביוס, רש"י ואחרים, העם ישב בקדש 19 שנים ונדד במקומות אחרים ב-19 השנים הנותרות (בהסתמך על הברייתא של סדר עולם, המסתמכת על **דברים א, 46**). טענה זו היא מן הדרש ואין לה סימוכין, אך גם אם היא נכונה, הרי שהמקרא שותק לגבי 19 שנים.

¹ במפקד שנערך בהר סיני, נפקדו 603,550 גברים בני עשרים ומעלה. מכאן שבמסע המוות נפטרו כ- 1.5 מליון איש.

² ראה הפסוקים הבאים בספר דברים: ב 7, נ 2, נ 4, כט 4.

❖ עפ"י פרשנות נוספת, רשימת המסעות (במדבר לג) מפרטת את כל חניות המסע, גם ב- 38 השנים. אלא שפרשנות זו מתעלמת מהפסוק *וַיִּסְעוּ מֵעֵצִיּוֹן גִּבְרָ וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר צֶן הוּא קֹדֶשׁ*. הפסוק נותן רושם של רציפות גיאוגרפית, אך אם אין חניות נוספות בין השתיים הנ"ל, הרי שהחניה בעציון-גבר נמשכה 38 שנים, ובתחילת שנת ה-40 המסע הגיע אל קדש. אבל זה אינו נכון, שכן ראינו שהם לא שהו במקום אחד אלא נעו ממקום למקום. ראה גם את שאר הטיעונים דלעיל.

הפער במימד הזמן (38 השנים) מועצם ע"י פער מקביל במימד הגיאוגרפי (החניות בין עציון-גבר לקדש). פני העם היו מועדות אל המדבר אך עציון-גבר איננה מדבר. לכן אך מתבקש הוא שהמסע המשך משם אל *הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא שֶׁמִּמֶּנּוּ הִגִּיעַ לְרֵאשׁוֹנָה אֶל קֹדֶשׁ*, דהיינו מדבר פארן¹.

1.16.1 התוואי במהלך מסע המוות



איור 73: תוואי המסע בשנים האבודות

מחקר זה גילה מאות-אלפי מבני אבן, רובם בתחומי חצי-האי ערב. צורותיהם עשויות להיות מגוונות, אך כולם בעלי מאפיינים ייחודיים. דווקא הרציפות של מאפיינים אלה לאורך כל תוואי המסע (גם לא בשנים האבודות) היא המאפשרת לנו לקשר אותם ליציאת מצרים.

הממצאים אינם מפוזרים באופן אקראי: בדרך כלל הם פרושים לאורך קו נדידה מסויים או מרוכזים באזור מסויים. התוואי המוצע אמור לשזור את המקומות הללו, כחרוזים על חוט.

אלא שניתן להגיע מריכוז ממצאים אחד לכמה ריכוזים סמוכים, ולכן ניתן לצייר את תוואי המסע באופנים שונים, וכולם סבירים!

לכן, האיור הסמוך מציג תוואי אחד, מיני רבים אפשריים, של מסע המוות. מובן שהתוואי האמיתי עשוי היה לכלול פיתולים שלא באו לידי ביטוי בקנה מידה זה.

המסע עבר בעיקר באזורי ההר של חצי-האי ערב. לדברי משה: *וַנִּסַּב אֶת הַר שְׁעִיר יְמִים רַבִּים... רַב לַכֶּם סַב אֶת הַהָר הַזֶּה פָּנּוּ לַכֶּם צַפְנָה* (דברים ב).

נראה כי במהלך השנים האבודות, המבנה של המחנה (ראה [נספח האוכלוסין](#)) הותאם לאילוצי השטח. הטופוגרפיה ההררית חייבה פיצול המחנה לתת-קבוצות שנעו במקביל דרך המעברים הצרים שבין ההרים. במקומות רבים נמצאו ממצאים מסוגים שונים בצוותא זה ליד זה, דבר המלמד על שהייה יחסית ממושכת. סביר שהשבטים נפרשו במרחב בזמן חניות ארוכות, והתלכדו מחדש לקראת התנועה.

במהלך השנים האבודות העם נעשה יותר מגובש, הן מבחינת המוראל והן מבחינת הרצון להגיע ארצה. הגיל הממוצע ירד, כי כל המבוגרים מגיל 20 מתו.

כמו כן נוסדו נהלים אדמיניסטרטיביים וסדרי ממשל ותורגלו טכניקות לחימה והגנה².

¹ ונסע מחרב ונלך את כל המדבר הגדול והנורא ההוא (דברים א', 19)

² עימנאל וליקובסקי (בעבודתו *The Great and Terrible Wilderness*) מצטט תיעוד ערבי קדום, ולפיו התחוללו מספר קרבות בין בני ישראל לבין תושבי חצי-האי ערב.

